

Irena Czaja-Hliniak

dr hab. prof. nadzw., Katedra Prawa Finansowego, Wydział Prawa, Administracji
i Stosunków Międzynarodowych,
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
ORCID: 0000-0003-1283-1760

Wpływ ustawodawstwa unijnego na stosowanie nowych technologii w instytucjach prawnofinansowych

Wprowadzenie

Nowe technologie tak powszechnie i w takim tempie wkraczają do wszelkich dziedzin życia, że niemal niewyobrażalne jest już funkcjonowanie bez ich zastosowania. Oczywiście, proces ten narastał stopniowo, aby w ostatnim okresie znacznie przyspieszyć. Podobnie stało się w zakresie prawa.

W dziedzinie prawa finansowego, jako związanej z różnorodnymi formami i sposobami rozliczeń, nowe technologie zaczęły być stosowane bardzo wcześnie, tj. od momentu ich pojawienia się. Proste sposoby ewidencjonowania zastąpiono technikami komputerowymi, przy pomocy których zaczęto dokonywać rozliczeń, m.in. podatkowych oraz obrotów pieniężnych, zwłaszcza międzynarodowych. Ogólne przejawy światowej globalizacji jeszcze te procesy przyspieszyły. Dodatkowo, po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, nasiliły się różne formy przepływu informacji między państwami, a zwłaszcza między państwami a organami i organizacjami unijnymi. Ponadto, na żądanie różnych organów, następuje ujawnianie danych osobowych. Znaczenie odgrywają także elektroniczne formy przetwarzania danych. Zaczęły również obowiązywać Polskę unijne rozwiązania prawne.

Obecnie nowe technologie mają zastosowanie w większości działów prawa finansowego w tak szerokim zakresie, że ich prezentacja nie jest możliwa w ramach niniejszego opracowania. Stąd ukazane zostaną wybrane, charakterystyczne przykłady zastosowania nowych technologii w realizacji norm prawa finansowego w niektórych dziedzinach, uwzględniające zwłaszcza wpływ regulacji unijnych.

Przykładowe rozwiązania prawa podatkowego

Nowe technologie wkroczyły do wszystkich dziedzin prawa daninowego, czyli do prawa podatkowego, opłatowego, celnego, dopłatowego i innych należności. Charakterystyczne jest ich zastosowanie w odniesieniu do realizacji postanowień podstawowego aktu normatywnego jakim jest Ordynacja podatkowa¹.

System elektronicznego gromadzenia danych osobowych w celach podatkowych zapoczątkowany został ustawą z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników². Początkowo identyfikacja NIP dotyczyła tylko podatników, łącznie z osobami fizycznymi³. Numery PESEL nadawane były od 1974 r. w ramach ewidencji ludności⁴. Aktualnie ustawa obejmuje zakresem podmiotowym również płatników podatków⁵, a także płatników składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne⁶. Ustawa przewiduje dwa systemy identyfikacji, PESEL oraz NIP. Numer PESEL posiadają podatnicy będący osobami fizycznymi nieprowadzący działalności gospodarczej. Obowiązek ewidencyjny nadawania numeru identyfikacji podatkowej (NIP) dotyczy pozostałych podmiotów. Wprowadzono możliwość składania zgłoszeń rejestracyjnych również w systemie elektronicznym oraz przez pełnomocnika, korzystając z instytucji podpisu elektronicznego⁷.

Obecnie dokumentacja związana z nadaniem NIP-u oraz aktualizowa-

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2018 r. poz. 800, ze zm.); zwana dalej Ordynacją.

² Dz.U. z 2017 r. poz. 869, ze zm.; zwana dalej Ustawą o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników.

³ Art. 2 pierwotnej Ustawy z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników (Dz.U. z 1995 r. Nr 142, poz. 702).

⁴ Na podstawie wprowadzonej wówczas Ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (pierwotnie Dz.U. z 1974 r. Nr 14, poz. 85). Obecnie elektroniczny system ewidencji ludności funkcjonuje w oparciu o Ustawę z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1464, ze zm.).

⁵ W rozumieniu art. 8 Ordynacji.

⁶ Art. 1. Ustawy o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników.

⁷ Podpis elektroniczny reguluje rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 910/2014 z 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym (Dz. Urz. UE L 257 z 28.07.2014, s. 73), zwane rozporządzeniem eIDAS. Uregulowano kwestie związane z podpisem elektronicznym oraz innymi instrumentami służącymi do identyfikacji elektronicznej, takimi jak pieczęć elektroniczna, doręczenia elektroniczne czy elektroniczne znaczniki czasu. Zgodność krajowej regulacji z rozporządzeniem gwarantuje Ustawa z dnia 5 września 2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej (Dz.U. poz. 1579), regulująca głównie kwestie związane z e-podpisem oraz elektronicznym znakowaniem czasu. Podpis elektroniczny wprowadzony został uchyloną Ustawą z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym (Dz.U. z 2013 r., poz. 262, ze zm.).

niem danych zawartych w zgłoszeniach identyfikacyjnych jest gromadzona i przechowywana w urzędach skarbowych, a dokumentacja złożona za pomocą środków komunikacji elektronicznej lub za pośrednictwem systemu teleinformatycznego jest gromadzona i przechowywana w Centralnym Rejestrze Podmiotów Krajowej Ewidencji Podatników (CRP KEP)⁸.

Ordynacja w art. 3 przewiduje stosowanie rozwiązań przy pomocy nowych technologii. I tak określa kolejno: dokument elektroniczny, przez który rozumiany jest dokument, o którym mowa w odrębnej ustawie o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne⁹; portal podatkowy – w rozumieniu systemu teleinformatycznego administracji skarbowej, służącego do kontaktu organów podatkowych z podatnikami, płatnikami i inkasentami, a także ich następcami prawnymi oraz osobami trzecimi, w szczególności do wnoszenia podań, składania deklaracji oraz doręczania pism organów podatkowych za pomocą środków komunikacji elektronicznej; podanie lub deklarację odwzorowane cyfrowo – jako dokument elektroniczny będący kopią elektroniczną podania lub deklaracji złożonych w jednostkach organizacyjnych administracji skarbowej w postaci innej niż elektroniczna, a który został wprowadzony do systemu teleinformatycznego Szefa Krajowej Administracji Skarbowej w sposób zapewniający niezaprzeczalność i integralność odwzorowanych danych.

W dodanych przepisach Ordynacja przewiduje przede wszystkim możliwość składania deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej (jeżeli odrębne przepisy nie stanowią inaczej¹⁰), przy pomocy elektronicznej skrzynki podawczej systemu teleinformatycznego administracji skarbowej lub portalu podatkowego, określając zarazem treść i warunki takiej deklaracji. Z kolei możliwość składania deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej wójtowi, burmistrzowi (prezydentowi miasta) przewidziana jest w oparciu o odrębne przepisy¹¹. Organ podatkowy może również zwrócić się do podatnika, płatnika lub inkasenta o wyrażenie zgody na doręczanie pism w formie dokumentu elektronicznego we wszystkich sprawach podatkowych załatwianych przez ten organ¹². Uwierzytelnianie podatników, płatników, inkasentów, ich następców prawnych oraz osób trzecich na portalu podatkowym wymaga użycia danych weryfikowanych za pomocą kwalifiko-

⁸ Art. 13 ust. 1 Ustawy o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników. CRP KEP funkcjonuje od 1 września 2011 r.

⁹ Art. 3 pkt 2 Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2017 r. poz. 570); zwana dalej ustawą o informatyzacji.

¹⁰ Art. 3a.

¹¹ Art. 3d.

¹² Art. 3e.

wanego certyfikatu podpisu elektronicznego albo profilu zaufanego ePUAP¹³ w rozumieniu ustawy o informatyzacji.

Należy wspomnieć, że interpretacje podatkowe (ogólne i indywidualne) oraz objaśnienia podatkowe zamieszczane są w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie urzędu ministra finansów¹⁴. Także możliwość (a niekiedy obowiązek) bezgotówkowego uiszczenia podatków realizowana jest tylko dzięki wykorzystaniu odpowiednich technologii przez banki i inne instytucje płatnicze.

Wśród dyrektyw UE na szczególną uwagę zasługuje Dyrektywa Rady 2011/16/UE z dnia 15 lutego w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania i uchylająca dyrektywę 77/799/EWG wraz z jej sprostowaniem z dnia 11 marca 2011 r.¹⁵ Dyrektywa ustanowiła w art. 1 zasady i procedury, zgodnie z którymi państwa członkowskie współpracują ze sobą w celu wymiany informacji na temat stosowania i egzekwowania krajowych przepisów państw członkowskich dotyczących podatków określonych dyrektywą. Dyrektywa wyraźnie ustanowiła również przepisy dotyczące wymiany informacji drogą elektroniczną. Dyrektywa ma zastosowanie do wszystkich podatków każdego rodzaju pobieranych przez państwo członkowskie lub na jego rzecz albo przez jednostki terytorialne oraz administracyjne państwa członkowskiego, w tym także władze lokalne, lub na ich rzecz. Nie ma jednak zastosowania do podatku od wartości dodanej i ceł ani do podatków akcyzowych objętych innymi przepisami unijnymi dotyczącymi współpracy administracyjnej między państwami członkowskimi¹⁶.

W art. 3 nastąpiło bezpośrednie nawiązanie do nowych technologii poprzez określenie pojęcia „drogi elektronicznej”, czyli komunikowania przy użyciu sprzętu elektronicznego do przetwarzania oraz przechowywania danych, z wykorzystaniem transmisji kablowej, radiowej, technologii optycznych lub innych środków elektromagnetycznych, oraz pojęcia „sieci CCN”, która oznacza platformę opartą na wspólnej sieci łączności (CCN), stworzoną przez Unię na potrzeby wszystkich transmisji dokonywanych drogą elektroniczną między właściwymi organami w obszarze ceł i podatków.

Art. 20 przewiduje stosowanie standardowych formularzy oraz tzw. elektronicznych formatów, dotyczących w szczególności tzw. wymiany automa-

¹³ Art. 3f § 1.

¹⁴ Art. 14i Ordynacji.

¹⁵ Dz. Urz. UE L 64 z 11.03.2011, str. 1, ze zm.; zwana dalej dyrektywą 2011/16/UE. Istotne zmiany wprowadziła dyrektywa Rady 2014/107/UE z dnia 9 grudnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz. Urz. UE L 359 z 16.12.2014, str.1).

¹⁶ Dyrektywa nie jest również stosowana do opłat oraz składek ubezpieczeniowych.

tycznej¹⁷. Zgodnie z art. 21 przekazywanie informacji odbywa się w miarę możliwości drogą elektroniczną przy użyciu wspólnej sieci CCN. Komisja jest odpowiedzialna za dalszy rozwój sieci, konieczny dla umożliwienia wymiany informacji między państwami członkowskimi. Natomiast państwa członkowskie są odpowiedzialne za dalsze rozwijanie swoich własnych systemów, konieczne dla umożliwienia wymiany informacji przy użyciu sieci CCN.

Dyrektywę aktualnie wdraża ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych¹⁸ z innymi państwami¹⁹. Określa ona zasady i tryb dokonywania wymiany informacji podatkowych z innymi państwami, właściwość organów w zakresie wymiany informacji podatkowych, obowiązki instytucji finansowych w zakresie wymiany informacji podatkowych na wnioski właściwego organu oraz w zakresie automatycznej wymiany informacji podatkowych o rachunkach raportowanych²⁰. Właściwym organem w sprawach wymiany informacji podatkowych z innymi państwami jest Szef Krajowej Administracji Skarbowej²¹. Tzw. raportujące instytucje finansowe są obowiązane m.in. do gromadzenia dokumentacji wymaganej w ramach stosowania procedur należytej staranności, w szczególności oświadczeń o rezydencji podatkowej posiadaczy rachunków. Obowiązkiem raportowania są objęte szeroko określone rachunki raportowane oraz rachunki nieudokumentowane²².

Zastosowanie nowych technologii znajduje wyraz w trybie przekazywania informacji. Szef Krajowej Administracji Skarbowej przekazuje właściwemu organowi państwa uczestniczącego informacje o rachunkach raportowanych posiadanych przez rezydentów tych państw. W zasadzie wymiana informacji z państwami członkowskimi następuje za pomocą środków komunikacji elektronicznej, według formatu określonego w rozporządzeniu Komisji UE nr 2015/2378, a wymiana niektórych informacji, ściśle określonych ustawą, według formatu określonego przez ministra właściwego do spraw finansów

¹⁷ Dyrektywa przewiduje wymianę informacji na wniosek, obowiązkową – automatyczną – wymianę informacji oraz spontaniczną wymianę informacji.

¹⁸ Przed wejściem w życie ustawy obowiązki informacyjne wykonywano w oparciu o Ordynację podatkową.

¹⁹ Dz.U. z 2017 r. poz. 648, ze zm. zwana dalej ustawą o wymianie informacji. Ustawa wdroży również dyrektywę Rady (UE) 2016/2258 z dnia 6 grudnia 2016 r. zmieniającą dyrektywę 2011/16/UE w odniesieniu do dostępu organów podatkowych do informacji dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy (Dz. Urz. UE L 342 z 16.12.2016, str. 1); przepisy weszły w życie 13 lipca 2018 r.

²⁰ Art. 1.

²¹ Art. 5.

²² Art. 27 i 31.

publicznych. Szef Krajowej Administracji Skarbowej, w celu usprawnienia współpracy, może zawierać z właściwym organem innego państwa porozumienia dwustronne lub wielostronne w zakresie szczegółowego sposobu i trybu wymiany informacji o rachunkach raportowanych²³. Z kolei automatyczna wymiana informacji o interpretacjach podatkowych²⁴ i decyzjach w sprawach cen transakcyjnych odbywa się za pomocą standardowego formularza, przewidzianego dyrektywą 2011/16/UE, zgodnie z mającymi zastosowanie ustaleniami praktycznymi przyjętymi na podstawie dyrektywy²⁵. Automatyczna wymiana informacji podatkowych o jednostkach wchodzących w skład grupy podmiotów jest dokonywana za pomocą środków komunikacji elektronicznej²⁶.

Przykładowe rozwiązanie prawa opłatowego

Reprezentatywnym przykładem zastosowania nowych technologii mogą być rozwiązania przewidziane Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/52/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie interoperacyjności systemów elektronicznych opłat drogowych we Wspólnocie²⁷. Dyrektywa określa warunki niezbędne do zapewnienia interoperacyjności systemów elektronicznych opłat drogowych. Stosuje się ją do elektronicznego pobierania wszystkich rodzajów opłat drogowych, w ramach całej wspólnotowej sieci drogowej, miejskich i międzymiastowych autostrad, większych i mniejszych dróg oraz różnych konstrukcji, takich jak tunele, mosty oraz promy. Dyrektywa nie ma zastosowania do systemów elektronicznych opłat drogowych, które nie wymagają instalowania urządzeń pokładowych, oraz do małych, ściśle lokalnych systemów opłat drogowych w odniesieniu do których koszty dostosowania do wymagań dyrektywy byłyby nieproporcjonalne do korzyści. Dla realizacji dyrektywy tworzy się europejską usługę opłaty elektronicznej. Usługa ta ma charakter uzupełniający wobec krajowych usług opłaty elektronicznej w państwach członkowskich i zapewnia interoperacyjność w ramach całej Wspólnoty, w odniesieniu do użytkowników systemów opłat elektronicznych, które zostały już wprowadzone w państwach członkowskich, oraz tych systemów, które mają być wprowadzone w przyszłości w ramach dyrektywy²⁸.

²³ Art. 73 i 75.

²⁴ Ustawa analogicznie traktuje opinie zabezpieczające (art. 76).

²⁵ Art. 20 ust. 5 i art. 21 dyrektywy 2011/16/UE oraz art. 80 ustawy o wymianie informacji.

²⁶ Art. 82 i 88 ustawy.

²⁷ Dz. Urz. UE. L 166 z 30.04.2004, s. 124–143 ze zm.

²⁸ Art. 1.

Systemy opłat elektronicznych wprowadzone od 1 stycznia 2007 r. muszą stosować przewidziane dyrektywą technologie: pozycjonowanie satelitarne, łączność ruchomą stosującą normę GSM-GPRS (GSM TS 03.60/23 060) oraz technologię mikrofalową 5,8 GHz. Dla wprowadzenia europejskiej usługi opłaty operatorzy powinni udostępnić użytkownikom urządzenia pokładowe odpowiednie do korzystania ze wszystkich systemów opłat elektronicznych będących w użytku w państwach członkowskich i przystosowane do korzystania we wszystkich rodzajach pojazdów. Urządzenia pokładowe mogą być również dostosowane do innych technologii, pod warunkiem że nie prowadzi to do dodatkowych obciążeń użytkowników lub stworzenia pomiędzy nimi dyskryminacji. W odpowiednich przypadkach urządzenia pokładowe mogą być połączone z elektronicznym tachografem pojazdu. W przypadku, gdy państwa członkowskie posiadają elektroniczne systemy opłat, podejmują one niezbędne środki mające na celu zwiększenie wykorzystania tych systemów.

Utworzono europejską usługę opłaty elektronicznej (EETS), obejmującą wszystkie sieci drogowe we Wspólnocie, w których opłaty za użytkowanie dróg są pobierane środkami elektronicznymi. Usługa ta jest niezależna od decyzji podjętych przez państwa członkowskie, mających na celu nałożenie opłat na określone rodzaje pojazdów, oraz od poziomów opłat – usługa odnosi się jedynie do sposobu pobierania opłat²⁹.

Dyrektywa została wdrożona w ustawie z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych³⁰ w zakresie sposobu poboru opłat za przejazdy w postaci tzw. opłaty elektronicznej. Ustawa o drogach publicznych przewiduje bogatą gamę opłat o charakterze obligatoryjnym oraz fakultatywnym, w tym opłaty elektroniczne, a także opłaty o charakterze sankcyjnym i inne kary. Dla potrzeb stosowania nowych technologii ustawa posługuje się m.in. pojęciami: inteligentnych systemów transportowych (ITS) – czyli wykorzystujących technologie informacyjne i komunikacyjne w obszarze transportu drogowego; interoperacyjności – czyli zdolności systemów do wymiany danych, informacji i wiedzy; usługi EETS – umożliwiającej korzystającym z dróg w państwach członkowskich Unii Europejskiej, za użytkowanie których są pobierane opłaty z wykorzystaniem systemu elektronicznego poboru opłat³¹.

Obligatoryjne opłaty są pobierane m.in. za: postój pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie płatnego parkowania oraz przejazdu drogami krajowymi określonych pojazdów samochodowych³².

²⁹ Art. 2 i 3.

³⁰ Dz.U. z 2017 r. poz. 2222, ze zm., zwana dalej ustawą o drogach.

³¹ Art. 3 pkt 33, 34 i 41.

³² Art. 13.

Tzw. opłata elektroniczna jest pobierana za przejazd po drogach krajowych. Jej wysokość zależy od ilości kilometrów i kategorii pojazdu. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa drogi krajowe, na których pobiera się opłatę elektroniczną i ustala wysokość jej stawek. Uiszczenie opłaty elektronicznej następuje w systemie elektronicznego poboru opłat. Jednakże podmioty pobierające opłaty elektroniczne w tym systemie mogą umożliwić użytkownikom dróg krajowych uiszczanie opłat bez konieczności instalacji urządzenia na potrzeby pobierania opłat³³.

Ustawa reguluje rodzaje technologii³⁴ stosowanych w systemach elektronicznego poboru opłat. Uiszczanie opłat może następować z wykorzystaniem usługi EETS. Podmioty pobierające opłaty z wykorzystaniem systemów elektronicznego poboru opłat są obowiązane umożliwiać świadczenie usługi EETS. Powinny również oferować, na potrzeby pobierania tych opłat, urządzenia do instalacji w pojazdach samochodowych. Do kontroli prawidłowości uiszczenia opłaty elektronicznej, w tym kontroli używanego w pojeździe urządzenia, jest uprawniony Główny Inspektor Transportu Drogowego³⁵. Oddzielny, szczegółowy rozdział ustawy³⁶ reguluje sposób świadczenia usług EETS.

Przykładowe regulacje dotyczące prawa bankowego

Największa ilość dyrektyw została wdrożona w prawie bankowym, w działalności banków stosowane są bowiem powszechnie nowe technologie. Najistotniejsze znaczenie posiadają dla prawa bankowego dwa akty unijne: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012³⁷, oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE³⁸.

³³ Art. 13ha–13hc.

³⁴ Lokalizacja satelitarna, system łączności ruchomej opartej na standardzie GSM-GPRS, system radiowy do obsługi transportu i ruchu drogowego pracujący w paśmie częstotliwości 5,8 GHz.

³⁵ Art. 13i i 13l.

³⁶ Rozdział 1b, art. 16e i dalsze.

³⁷ Dz. Urz. UE L 176 z 27.06.2013, s. 1–337, zwane dalej rozporządzeniem 565/2013 UE.

³⁸ Dz. Urz. UE L 176 z 27.06.2013, s. 338–436; zwana dalej dyrektywą 2013/36/UE.

Bez nowych technologii niemożliwe byłoby np. przewidziane ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. prawo bankowe dotyczące działania na terenie UE instytucji kredytowych w formie działalności transgranicznej, czyli bez uczestnictwa oddziału³⁹. Do wielu istniejących rozwiązań dodano możliwość doręczania pism w określonym ustawowo rodzaju postępowania⁴⁰ za pomocą środków komunikacji elektronicznej⁴¹. Jako charakterystyczny przykład posłużyć mogą dwie dyrektywy odnoszące się nie tylko do działalności banków, lecz również do tzw. parabanków.

Pierwsza to dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE⁴². Od czasu przyjęcia poprzedniej dyrektywy 2007/64/WE na rynku płatności detalicznych zaszły znaczne zmiany pod względem innowacji technicznych, przejawiające się gwałtownym wzrostem liczby płatności elektronicznych i płatności realizowanych za pośrednictwem urządzeń przenośnych oraz pojawieniem się na rynku nowych rodzajów usług płatniczych, np. dostępu do informacji o rachunku. Zintegrowany europejski rynek płatności realizowany jest przy pomocy kart płatniczych, przez Internet i za pośrednictwem urządzeń przenośnych⁴³.

Dyrektywa w art. 1 ustanowiła przepisy, zgodnie z którymi państwa członkowskie rozróżniają kategorie dostawców usług płatniczych. Przede wszystkim są to instytucje kredytowe oraz ich oddziały⁴⁴, instytucje pieniądza elektronicznego oraz ich oddziały⁴⁵, instytucje płatnicze, Europejski Bank Centralny i krajowe banki centralne, gdy nie działają one w charakterze organów kształtujących politykę pieniężną. Dyrektywa przewiduje katalog wyłączeń⁴⁶.

Dyrektywa wprowadza – obok podstawowych pojęć w rodzaju usługi płatniczej⁴⁷ czy instytucji płatniczej⁴⁸ – szereg definicji wskazujących na stoso-

³⁹ Art. 4 ust. 1 pkt 21 (Dz.U. z 2017 r. poz. 1876, ze zm.); zwana dalej Prawem bankowym.

⁴⁰ Wczesna interwencja, art. 142 Prawa bankowego.

⁴¹ Art. 11b Prawa bankowego.

⁴² Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015, s. 35–127.

⁴³ Pkt 3 i 4 wstępu do dyrektywy 2015/2366.

⁴⁴ W rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 1 i 17 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 oraz zgodnie z art. 47 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE.

⁴⁵ W rozumieniu art. 2 pkt 1 dyrektywy 2009/110/WE, powołanej niżej.

⁴⁶ Art. 3.

⁴⁷ Rodzaj działalności gospodarczej wymieniony w załączniku I.

⁴⁸ Osoba prawna, której udzielono zezwolenia na świadczenie i wykonywanie usług płatniczych w całej Unii.

wanie nowych technologii⁴⁹, jak np. transakcja płatnicza⁵⁰, zdalna transakcja płatnicza⁵¹, system płatności⁵², instrument płatniczy⁵³, środek porozumiewania się na odległość⁵⁴, trwałe nośnik informacji⁵⁵, sieć łączności elektronicznej, czy usługa łączności elektronicznej. Wreszcie –dyrektywa ta reguluje szczegółowo sposób uzyskiwania zezwoleń na działalność instytucji płatniczych oraz ich funkcjonowania⁵⁶.

Drugim podstawowym w tej kwestii rozporządzeniem jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 2000/46/WE⁵⁷. Dyrektywa uregulowała zakres podmiotowy instytucji pieniądza elektronicznego analogicznie jak zakres instytucji usług płatniczych. Pieniądz elektroniczny został zdefiniowany jako wartość pieniężna przechowywana elektronicznie, w tym magnetycznie, która jest emitowana w zamian za środki pieniężne w celu dokonywania transakcji płatniczych⁵⁸. Dyrektywa ponadto unormowała sposób uzyskiwania zezwoleń na działalność instytucji pieniądza elektronicznego oraz ich funkcjonowania.

Obie dyrektywy zostały wdrożone w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych⁵⁹, która reguluje w art. 1 zasady świadczenia usług płatniczych oraz wydawania i wykupu pieniądza elektronicznego. Dla stosowania nowych technologii znaczenie odgrywa określenie takich kwestii, jak zasady funkcjonowania rynku krajowych transakcji płatniczych przy użyciu kart płatniczych, zasady prowadzenia stron internetowych czy zasady funkcjonowania schematów płatniczych.

Przy wykonywaniu usług płatniczych dokonywany może być m.in. transfer środków pieniężnych przy użyciu karty płatniczej lub podobnego instrumentu płatniczego, także zgoda płatnika na wykonanie transakcji

⁴⁹ Art. 4.

⁵⁰ Działanie polegające na złożeniu, transferze lub wypłacie środków pieniężnych.

⁵¹ Zainicjowana za pośrednictwem Internetu lub urzędnia, które może być wykorzystywane do porozumiewania się na odległość.

⁵² System transferu środków pieniężnych.

⁵³ Zindywidualizowane urządzenie.

⁵⁴ Metoda, która nie wymaga jednoczesnej fizycznej obecności dostawcy i użytkownika usług płatniczych.

⁵⁵ Instrument umożliwiający użytkownikowi przechowywanie informacji.

⁵⁶ Art. 5 i nast.

⁵⁷ Dz. Urz. UE L 267 z dnia 10.10.2009, s. 6–17. Zmieniana, m.in. ww. dyrektywą 2015/2366.

⁵⁸ Art. 1 i 2.

⁵⁹ Dz.U. z 2017 r. poz. 2003, ze zm.

może być udzielana przy użyciu urządzenia telekomunikacyjnego, cyfrowego lub informatycznego. Może mieć także miejsce samo wydawanie instrumentów płatniczych⁶⁰.

Działalność w zakresie świadczenia usług płatniczych mogą wykonywać wyłącznie dostawcy usług płatniczych, taksatywnie wymienieni w art. 4, np. bank krajowy⁶¹, oddział banku zagranicznego⁶², instytucja kredytowa oraz oddział instytucji kredytowej⁶³, instytucja pieniądza elektronicznego, Poczta Polska SA w zakresie, w jakim odrębne przepisy upoważniają ją do świadczenia usług płatniczych, instytucja płatnicza, Europejski Bank Centralny, Narodowy Bank Polski oraz bank centralny innego państwa członkowskiego, gdy nie działają w charakterze władz monetarnych lub organów administracji publicznej, spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa lub Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa⁶⁴, organ administracji publicznej. Działalność w zakresie wydawania pieniądza elektronicznego i jego wykupu może być wykonywana wyłącznie przez wydawców pieniądza elektronicznego. Zakres wydawców jest podobny do zakresu usługodawców płatniczych. Prowadzony jest rejestr dostawców usług płatniczych i wydawców pieniądza elektronicznego.

Ustawa reguluje także wydawanie kart płatniczych⁶⁵, podejmowanie i prowadzenie działalności przez krajowe instytucje płatnicze⁶⁶ oraz przez instytucje pieniądza elektronicznego i oddziały zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego, po uzyskaniu zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego⁶⁷.

Podsumowanie

Wybrane z różnych działów prawa finansowego unijnego i krajowego instytucje wskazują jednoznacznie na wprowadzanie w coraz szerszym zakresie nowych technologii. Obecnie wszelkie rodzaje ewidencji oraz różnego typu dokumentacji prowadzone są w postaci zapisów na trwałych nośnikach informacji. Dotyczy to np. rachunkowości budżetowej o której w opracowaniu bliżej nie było możliwości wspomnieć. Plany finansowe także sporządzane są w postaci elektronicznej, co dotyczy również wszelkich bilansów.

⁶⁰ Art. 3.

⁶¹ W rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 1 Prawa bankowego.

⁶² W rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 20 Prawa bankowego.

⁶³ W rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 17 i 18 Prawa bankowego.

⁶⁴ W rozumieniu ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2065, ze zm.).

⁶⁵ Art. 59a.

⁶⁶ Art. 60 i nast.

⁶⁷ Art. 132a.

Należy spodziewać się rozszerzania tych procesów w związku z globalizacją i wymianą na coraz większą skalę informacji między państwami, zwłaszcza w ramach UE. Procesy te będą zmierzać do upraszczania postępowań zwłaszcza wobec osób fizycznych i do ułatwiania wszelkich typów rozliczeń, dokumentacji, a zwłaszcza kontaktów obywateli z organami państwowymi i samorządowymi.

Trudno obecnie przewidzieć granice wkraczania nowych technologii do rozwiązań regulowanych prawem finansowym. Olbrzymie możliwości ich zastosowania w różnych dziedzinach, m.in. w finansach publicznych, pokazano na Kongresie Impact'18 w Krakowie⁶⁸. Rządy opierają swoje usługi dla obywateli na platformach innowacyjnych.

Można domniemywać, że zastosowanie znajdują w dziedzinach działalności regulowanej prawem finansowym metody sztucznej inteligencji. Byłoby jednak przesadą, gdyby zastosowane zostały w przyszłości tak innowacyjne rozwiązania, jak zaprezentowany na Kongresie humanoidalny robot Sophia.

Bibliografia

- Dyrektywa Rady 2011/16/UE z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania i uchylająca dyrektywę 77/799/EWG wraz z jej sprostowaniem z dnia 11 marca 2011 r. (Dz. Urz. UE L 64 z 11.03.2011).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (Dz. Urz. UE L 176 z 27.06.2013).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie UE nr 648/2012 (Dz. Urz. UE L 176 z 27.06.2013).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 910/2014 z 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym (Dz. Urz. UE L 257 z 28.07.2014).
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz.U. z 1974 r. Nr 14, poz. 85).
- Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2222, ze zm.).
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (Dz.U. z 2017 r. poz. 869, ze zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2018 r. poz. 800, ze zm.).

⁶⁸ Kongres odbył się 13–14 czerwca 2018 r.

Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym (Dz.U. z 2013 r., poz. 262, ze zm.).

Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2017 r. poz. 570).

Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1464, ze zm.).

Ustawa z dnia 5 września 2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1579).

Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami (Dz.U. z 2017 r. poz. 648, ze zm.).

Abstract

Impact of EU Legislation on the Use of New Technologies in Legal Financial Institutions

New technologies are widely entering all areas of law. In financial law they have begun to be applied early. Simple registering and accounting methods, including international ones, have been replaced by computer techniques. After Poland's accession to the European Union, various forms of information flow intensified. Legal EU solutions have also come into force in Poland. Currently, new technologies are widely used in most branches of financial law, hence the study shows selected examples, taking into account the impact of EU regulations.

In the field of tribute law, a system of electronic collection of personal data, preparation of electronic documents, exchange of information between countries by electronic means and electronic road toll systems are presented.

In the field of banking law, activities of EU credit institutions in the form of cross-border activities, an integrated European market for payment services and the issuing of electronic money are presented.

Key words: new technologies, electronic documents, tolls, payment services, electronic money

Streszczenie

Wpływ ustawodawstwa Unijnego na stosowanie nowych technologii w instytucjach prawno finansowych

Nowe technologie powszechnie wkraczają do wszelkich dziedzin prawa. W prawie finansowym zaczęły być stosowane wcześniej. Proste sposoby ewidencjonowania i rozliczeń, w tym międzynarodowych, zastąpiono technikami komputerowymi. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej nasiliły się różne formy przepływu informacji. Zaczęły również obowiązywać Polskę prawne rozwiązania unijne. Obecnie nowe technologie mają zastosowanie w większości działów prawa finansowego w szerokim zakresie, stąd opracowanie ukazuje wybrane przykłady uwzględniając wpływ regulacji unijnych.

W zakresie prawa daninowego przedstawiono system elektronicznego gromadzenia danych osobowych, sporządzania dokumentów elektronicznych, wymiany informacji między państwami drogą elektroniczną oraz systemy elektronicznych opłat drogowych.

W zakresie prawa bankowego ukazano działanie na terenie UE instytucji kredytowych w formie działalności transgranicznej, zintegrowany europejski rynek usług płatniczych oraz wydawanie pieniądza elektronicznego.

Słowa kluczowe: nowe technologie, dokumenty elektroniczne, opłaty drogowe, usługi płatnicze, pieniądz elektroniczny.